

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

*dvidovic@ihjj.hr*POGLED U PREZIMENSKI FOND HRVATA U CRNOJ GORI¹

U radu se obrađuje 310 hrvatskih prezimena u Crnoj Gori u područjima gdje su Hrvati autohtono stanovništvo (Boka kotorska, Spič, Bar s okolicom i Šestani). U prvome se dijelu rada donose dijalektološki podatci, pri čemu se ističe neuključenost govora istočno od Boke kotorske u hrvatska dijalektološka istraživanja te činjenica da su govori na širem barskom području jedini dio hrvatskoga neprekinutog jezičnog područja koji izravno graniči s albanskim. Zatim se naznačuje razvoj antroponimijske formule na koju su uvelike utjecale različite povijesne prilike (ponajprije osmanlijska osvajanja, ali i razgraničenje u današnjoj Crnoj Gori nakon povlačenja Osmanlija iz tih krajeva). Prezimena se u središnjemu dijelu rada dijele s obzirom na motivaciju i jezično postanje. Ujedno ih se uspoređuje s prezimenima koja nose pripadnici ostalih na-

¹ Rad je izrađen na istraživačkome projektu *Istraživanje antroponimije na tlu Hrvatske u XV. stoljeću – CroNominaXV* (IP-2018-01-6053), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost i koji se provodi u ustanovi nositelju projekta Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Ovom prigodom zahvaljujem predsjedniku Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimiru Dekoviću na svesrdnoj organizacijskoj potpori i mnogim kulturološkim, povijesnim i jezičnim podatcima tijekom arhivsko-terenskoga istraživanja provedenoga od 15. do 24. studenoga 2018. u Boki kotorskoj i Baru te na dostupnosti i nakon povratka u Hrvatsku. Ujedno zahvaljujem svojim susretljivim sugovornicima i domaćinima Gracijeli Čulić (na usmenome upućivanju u razvoj i posebnosti bokeljske antroponimije, pravoj maloj školi bokeljske onomastike), Slavku Dabinoviću (na upućivanju u antroponomastičke i toponomastičke radove objavljene u *Godišnjaku Pomorskoga muzeja u Kotoru*), Dijani Milošević (na strpljivosti i dostupnosti tijekom i nakon istraživanja) u Kotoru, Ani Vuksanović (na organizacijskoj pomoći u održavanju predavanja za učenike i građanstvo u Donjoj Lastvi) u Tivtu te Savi Markoviću (na poklonjenim knjigama i kratkome uvodu u antibarejski idiom), Vladimiru Marvučiću (na upoznavanju s barskom poviješću, arheologijom i etnologijom) i Iliji Vukotiću (na upućivanju u žive antroponimijske kategorije u Zupcima i na dijalektnim podatcima) u Baru na pomoći tijekom istraživanja. Vladimiru Marvučiću i Ani Vuksanović zahvaljujem na izvornome izgovoru prezimena Hrvata u Crnoj Gori, Zvonimiru Dekoviću i Dijani Milošević na dodatnim provjerama jezičnih podataka, a svima zajedno na nizu izvanjezičnih podataka bez kojih je nemoguće valjano tumačiti antroponime. Također zahvaljujem Maji Katušić i Marinku Tomasoviću na pomoći u pripremi istraživanja te načelnici Arhivskoga odsjeka – Istorijškoga arhiva u Kotoru Snežani Pejović na iznimnoj susretljivosti.

roda (pripadnici drugih južnoslavenskih naroda i Albanci) koji nastanjuju navedeno područje.

1. Uvod

U ovome se radu obrađuju hrvatska prezimena u primorskome dijelu Crne Gore i u dijelu njegova neposrednog zaleđa u kojemu su Hrvati autohtono stanovništvo, odnosno hrvatska prezimena u Boki kotorskoj (području koje obuhvaća današnje općine Herceg-Novi, Kotor, Tivat i Budva), Spiču (području između Budve i Bara), Baru s prigradskim naseljima te u Šestanima (području sjeverno od planine Rumije prema Skadarskome jezeru smještenome između Crmnice i Krajine).

Vrela su za proučavanje onimije na crnogorskome dijelu Jadranskoga mora vrlo brojna. Koliko je cjelokupno područje u toponomastičkome smislu važno, dostatno govori obilje građe iznesene u radovima Petra Skoka (1928, 1934, 1950). U antroponomastičkome se smislu njime bavio Konstantin Jireček (1962) pri tumačenju romansko-slavenskih odnosa u gradovima na istočnojadranskoj obali i jezičnoj raščlambi mnogih osobnih imena, pridjevaka i prezimena u Kotoru, Budvi, Baru i Ulcinju. Gracijela Čulić (ponajprije u Čulić 1991, 1996) iscrpno je obradila bokeljsku antroponimiju, tivatskim se područjem antroponomastički bavio Stipe Kekez (2014), a Savo Marković (2014) u okviru je proučavanja stanovništva srednjovjekovnoga Bara višerazinski obradio razvoj antroponimijske formule u Baru i okolici raščlanivši antroponime s obzirom na njihovo jezično podrijetlo te vjeroispovijest i društveni položaj njihovih nositelja.

Osim u djelima navedenih autora prezimenska je građa raspršena po različitim historiografskim, rodoslovnim, demografskim, etnološkim, kulturološkim književnopovijesnim i inim studijama. Studije i monografije Lovorke Čoralić (osobito Čoralić 1996, 2000, 2006a, 2006b, 2007) o bokeljskim i barskim Hrvatima te njihovu iseljeništvu iznimno su vrela podataka o prezimenima Hrvata u Crnoj Gori. Podatci o čestoti pojedinih osobnih imena u Kotoru koje navodi Maja Katušić (2013) rasvjetljuju nastanak dijela prezimena motiviranih osobnim imenima. Mnoga su bokeljska prezimena zapisana i u svojevrsnome kulturološkom vodiču kroz Boku kotorsku Vande Babić (2019), a tivatska u radovima i monografijama Anite Mažibradić (poglavitno u Mažibradić 2015). Za cjelokupno su barsko područje osobito važni radovi Ivana Jovovića (poglavitno Jovović 2011), u kojima su obrađene matične knjige Barske nadbiskupije, a za Šestane monografija Đoke Dabovića (2006).

U ovome ću se radu ograničiti na prezimski fond, koji se počeo razvijati još koncem XII. stoljeća, ali se u punoj mjeri oblikovao i sve slojeve stanovništva obu-

hvatio u XIV. i XV. stoljeću². On je osobito važan jer dokazuje autohtonost i neprekinutost stanovanja bokeljskih i barskih Hrvata u priobalnome dijelu današnje Crne Gore te u barskome zaleđu, a iz njega se mogu iščitati različiti strani utjecaji (supstratni i adstratni) te rekonstruirati povijesno rasprostiranje hrvatskoga narodnog prostora prije osmanlijskih osvajanja. Prezimena su Hrvata u Crnoj Gori odrazom neprekinutosti hrvatske prisutnosti u današnjoj Crnoj Gori, a razlike su među njima, poglavito kad je riječ o njihovu jezičnome postanju, posljedicom vrlo različitih povijesnih okolnosti na razmjerno uskome području.

Najveće su promjene u prezimenskome fondu uvjetovane osmanlijskim osvajanjima. Na prijelazu je iz XV. u XVI. stoljeće Boka kotorska razdvojena na sjeverozapadni i jugoistočni dio te je područje od Sutorine do Perasta pripalo Osman-skomu Carstvu, a kotorsko i tivatsko područje ostalo pod trajnom mletačkom vladavinom. Prije osmanlijskih osvajanja većina je Boke kotorske bila katolička uz postupan porast pravoslavnoga stanovništva na rubnim područjima (poput Luštice), pa je ondje u XV. i XVI. stoljeću bilo i unijatskih svećenika, a neke su katoličke crkve postale pravoslavnima (Blechová Čelebić 2007: 66). Budva je pak kao katolički grad, još od razdoblja Nemanjića na zapadu graničila s pravoslavnim Grbljem, područje je Paštrovića postupno popravoslavljeno tijekom mletačko-osmanlijskih ratova, a katolici su se održali samo u gradskome prstenu i Lastvi (današnjemu Petrovcu na Moru). Nakon oslobođanja sjeverozapadnoga dijela Boke kotorske i ondje je znatno izmijenjen sastav stanovništva doseljavanjem pravoslavnoga stanovništva iz istočne Hercegovine. Tijekom mletačke vladavine u Boku kotorsku doseljavali su se i Hrvati iz ostatka Dalmacije, a tijekom austrougarske uprave iz gotovo svih hrvatskih krajeva te su, kao najmnogobrojnija katolička skupina, Hrvati u svoj korpus uklopili pripadnike drugih katoličkih naroda koji su nastanjivali Boku kotorsku: od autohtonih (koji su se stopili s Hrvatima već u kasnome srednjovjekovlju) i doseljenih Romana do Čeha, Nijemaca i drugih. Barski je kraj u predosmanlijskome razdoblju imao najšire katoličko zaleđe koje se protezalo sve do Skadarskoga jezera. Iz njega se grad demografski obnavljao. Godine 1479. pod Osmanlije su pali Šestani, a padom Bara 1571. stanje se stubokom mijenja, poglavito nakon neuspješnih mletačkih pokušaja zauzimanja grada u XVII. stoljeću. Hrvatsko se stanovništvo postupno povlači iz grada, ali ostaje većinskim u Spiču sve do Prvoga svjetskog rata te znatno zastupljeno u Baru, barskim prigradskim naseljima i Šestanima do danas. Berlinskim kongresom 1878. barsko je područje podijeljeno između Habsburške Monarhije (ko-

² Gracijela Čulić (1996: 118, 124) navodi XIV. stoljeće kao prijelomno jer se tad i u samome Kotoru i izvan kotorskih gradskih zidina sve češće bilježe prezimena slavenskoga jezičnog postanja, a na prijelazu iz XIV. u XV. stoljeće već se bilježe po tri naraštaja nositelja narodnih imena po muškoj liniji unutar jedne obitelji, što svjedoči o slavenskoj prevlasti. Na to da je udio Slavena u Kotoru bio znatan i nekoliko stoljeća prije, upućuje hidronim *Parilo* unutar gradskih zidina, koji je potvrđen u vrelima 1159. (Lalošević 2016: 121).

joj je pripao Spič) i Crne Gore (kojoj su pripali Bar i Šestani). Barsko je područje ujedno jedini dio hrvatskoga neprekinutog narodnog prostora koji graniči s albanskim narodnim prostorom te je od pada Ulcinja 1571. najistočnijom točkom hrvatskoga narodnog prostora na jadranskoj obali, a Barska je nadbiskupija najistočnija članica Papinskoga hrvatskog zavoda svetoga Jeronima od njezina početka. U njoj je hrvatski i danas jedan od bogoslužnih jezika. Područje je Šestana pak posebno po višestoljetnoj dvojezičnosti. Naime, tamošnji Hrvati govore hrvatskim i albanskim jezikom.

Prezimana su Hrvata u Crnoj Gori antroponomastički dosad bila uglavnom obrađena općenito (ponajprije na temelju romansko-slavenskih odnosa³), pojedinačno (ako je prezime bilo etimološki izazovno) ili područno (primjerice, tivatska). Stoga se nije mogla stvoriti vjerodostojna slika o njihovoj motivaciji i jezičnim slojevima koji su se u njima odrazili te njihovim međusobnim razlikama. Nije ih se moglo usporediti s prezimenima pripadnika ostalih naroda koji su živjeli i žive na tome području niti ih uklopiti u hrvatski prezimski mozaik.

U radu je iznesen presjek autohtonih hrvatskih prezimena u Crnoj Gori zabilježenih od XIV. stoljeća, kad su Hrvati demografski prevladali u Kotoru i Baru (gradovima dotad uglavnom napučenim romanskim stanovništvom), do danas. Obuhvaćena su prezimena etničkih Hrvata (starosjedilaca i doseljenika) uključujući i ona čiji su nositelji asimilirani i uklopljeni u druge nacionalne korpusne (ponajprije crnogorski i srpski), ali i prezimena drugih naroda uklopljena u hrvatski narodni korpus⁴.

2. Povijesni presjek aloglotskih utjecaja na mjesne govore

Povijesne su okolnosti uvelike utjecale na crte mjesnih govora Hrvata u Crnoj Gori. U crnogorskom se priobalju govorilo dalmatskim jezikom, koji se u literaturi nazivao barskoromanskim i labeatskim jezikom (Muljačić 1999: 3) ili an-

³ Gracijela Čulić (1996) obradila je određene motivacijske obrasce (poglavito prezimena uvjetovana osobnim imenima i nadimcima) u oblikovanju bokeljskih prezimena, a Savo Marković (2014) bavio se postanjem imena srednjovjekovnih vlasteoskih rodova, koja su se poslije prometnula u prezimena. Budući da je u XV. stoljeću u Baru prevladalo hrvatsko katoličko stanovništvo, obrađena su mnoga hrvatska prezimena.

⁴ Romanski je (ponajprije vlaški) supstrat bio snažan i u crnogorskom zaleđu te se danas među pripadnike crnogorskoga i srpskoga naroda ubrajaju i potomci romaniziranoga autohtonog stanovništva u današnjoj Crnoj Gori te pripadnici drugih etničkih skupina. U posljednje se vrijeme katkad zlorabi činjenica da dio suvremenoga hrvatskog narodnog korpusa čine i potomci autohtonih Romana iako je to svojstveno čitavomu istočnojadranskom priobalju od Kopra preko Zadra do Ulcinja i Drača. Udio autohtonoga predslavenskog stanovništva u zaleđu također nije bio malen, iako o tome nemamo ni izbliza toliko pouzdanih podataka kao iz priobalnih i otočnih gradova, ali se ta činjenica često prešućuje kad se razmatra etničko podrijetlo pripadnika drugih južnoslavenskih naroda.

tibarejskim dalmatoromanskim idiomom (Marković 2006: 14) te koji se u kontinuitetu najduže održao u Baru.⁵ Njegovi su prežitelji najrazvidniji u toponimiji, poglavito u toponimima hagionimskoga postanja tvorenim pridjevom *san(c)tu(s)*: *Sušćepan* ‘Sveti Stjepan’ – starije ime Herceg-Novoga (naselje sjeverno od Igalja te povijesno ime negdašnjega otoka, a danas poluotoka Sveti Stefan kod Budve), *Sutorina* ‘Sveta Marija’ – naselje kod Herceg-Novoga, *Sutomore* ‘Sveta Marija’ – naselje kod Bara, *Sutomorščica* ‘Sveta Marija’ – naselje u Crmnici, *Sutulija* ‘Sveti Ilija’ – brdo kod sela Zagora u Grblju (možda i naselje *Stoliv* u Boki kotorskoj), *Sutvara* ‘Sveta Barbara’ – naselje kod Kotora, *Stivan* ‘Sveti Ivan’ – predio u Budvi, *Stivančica* ‘Sveti Ivan’ – predio u Spiču, *Sustaš* ‘Sveti Anastazije’ – naselje kod Bara, *Suban* ‘Sveti Urban’ – predio u Starome Baru, *Sutorman* ‘Sveti Roman’ – brdo između Bara i Crmnice, *Velja suta* i *Mala suta* < *suta* ‘sveta’ – breževci u Zupcima kod Bara, *Velja Vrsuta* i *Mala Vrsuta* < *suta* ‘sveta’ – gore iznad Sutomora te *Sučekla* ‘Sveta Tekla’ – predio u Sutomoru (za barski dio usporediti Marković 2006: 21). Mlađi je romanski (ponajvećma mletački) utjecaj, zbog dugotrajnosti mletačke vladavine (1420. – 1797.) i dviju austrijskih uprava (do 1914.) tijekom kojih je talijanski jezik bio službenim jezikom ili jezikom uprave te vreloom jezične nadgradnje, najizraženiji u istočnome dijelu Boke kotorske. Štoviše, i danas postoje neki toponimi za koje se usporedno upotrebljava talijanski (*San Giovanni* i *Tre sorelle*) i hrvatski (*Sveti Ivan* i *Tri sestre*) lik. Pritom treba imati na umu kako u Boki kotorskoj u preporodnome razdoblju nadijevanje romanskih imena te uporaba talijanskoga jezika nisu imali političke konotacije kao u ostatku Dalmacije i Istri jer se time naglašavala razlika u odnosu na pravoslavno stanovništvo. Hrvatsko je stanovništvo prilagodilo romansko obalno te (kao katoličko) crkveno i kulturno nazivlje pa ga uklopilo u vlastiti imenski sustav (i antroponimijski i toponimijski) te je prema njemu bilo znatnije otvoreno od pravoslavnih stanovnika Boke kotorske.

Turski je jezični utjecaj ovisio o dugotrajnosti osmanlijske vladavine. Naime, istočni i južni dio Boke kotorske (uz iznimku Glogovca i Orahovca) i Budva s Paštrovićima nikad nisu bili pod osmanlijskom vlašću. U istočnome je dijelu Boke kotorske iznimka Grbalj, koji je pod Osmanlijama ostao 1497. – 1715. Zapadni je dio Boke kotorske (uz iznimku Đurića, Kostanjice, Lipaca i Strpa) bio pod Osmanlijama 1482. – 1687. uz kraće prekide. Šestani su pod osmanlijsku vlast pali 1479., a Bar i Spič 1571. Šestani su i Bar pod osmanlijskom vlašću ostali sve do 1878. Spič je pak nakon oslobođanja od Osmanlija koncem 1877. isprva pripao Crnoj Gori, a zatim je 1879. pripojen Habsburškoj Monarhiji te je unutar nje bio najistočnijom općinom s katoličkom većinom u Kraljevini Dalmaciji, unutar koje je ostao

⁵ U Kotoru i Budvi izumro je oko 867. nakon saracenske najezde, ali je vjerojatno oživljen (Marković 2006: 17). Barskoromanski se u samome Baru održao sigurno barem do konca XIV. stoljeća (Marković 2006: 32).

do 1918. S jačanjem osmanlijske vlasti postupno je jačao albanski utjecaj poglavito u Šestanima (opširnije o albansko-slavenskim prožimanjima u Crnoj Gori vidjeti u Đokaj 1984), što je posljedica spomenute činjenice da se ondje već više stoljeća govori *naški i arbanaški*.

Kad je riječ o najnovijemu razdoblju, treba naglasiti da je barski kraj u sastav Crne Gore ušao 1878., a Boka kotorska i Spič dijelom su Crne Gore formalno-pravno postali tek 1945., s tim da je Boka kotorska dijelila sudbinu priobalne Dalmacije gotovo 600 godina.

3. Neke crte mjesnih govora

U dijalektološkome se smislu govori Hrvata u Crnoj Gori svrstavaju u istočnohercegovačko-krajiški i zetsko-južnosandžački dijalekt (Lisac 1999, 2003). Istočnohercegovačko-krajiški ili novoštokavski (i)jekavski dijalekt (Lisac 2003: 98) u Boki kotorskoj (kojim govori oko 15 % Hrvata u Crnoj Gori) prostire se od Sutorine do Risna te hrvatski govori pripadaju njegovu istočnohercegovačkomu poddijalektu (Okuka 2008: 72–78). Sa susjednim govovima dubrovačkoga područja i hrvatskim govovima u jugoistočnoj Hercegovini istočno od Orahova Dola (Halilović 1996: 157–159) hrvatskim je govornicima istočnohercegovačko-krajiškoga dijalekta u Crnoj Gori zajednička sklonidba *Ivo – Iva*.

Većina Hrvata u Crnoj Gori govori zetsko-južnosandžačkim ili nenovoštokavskim ijekavskim dijalektom. U literaturi se obično unutar toga govora izdvajaju govori bokeljskih Hrvata i perojski govor. Josip Lisac (2003: 122–124) drži da su hrvatski bokeljski govori mogli pripadati zapadnoštokavskomu narječju⁶, naglašava njihovu dubinsku povezanost s obližnjim govovima dubrovačkoga područja te ističe da je sličnost mjesnih govora ovisna o pripadnosti pojedinim ustrojbenim jedinicama unutar Katoličke Crkve. Izvorni se dvonaglasni naglasni sustav (s kratkim i dugim silaznim naglaskom) dosljednije čuva na užemu kotorskom području (primjerice, *katedrâla*), a u Lepetanima i Tivtu preteže tronaglasni sustav. Naime, ondje je uz dva silazna naglasna dijelom inventara i dugouzlasni (usp. Lisac 1998: 202), primjerice, *katedrâla* te prezimena *Póčanić* i *Vélić*. U hrvatskim se

⁶ Lisac (2003: 122) navodi kako u bokeljskim govovima nema šćakavizama tipa *ognjišće*, no istražujući mjesnu toponimiju, na terenu sam potvrdio toponimski lik *Stražišće* (riječ je o predjelu u kotorskoj predgrađu Škaljari), koji je zabilježio još Cjelimir Stanić (1978: 136). Iako bi se pojava mogla tumačiti jednačenjem po zvučnosti u govovima u kojima je *š* fonem, držim da je riječ o šćakavizmu jer su toponimi tvoreni nastavkom *-išće* zabilježeni na arealno vrlo ograničenome području jugoistočne Hercegovine i južne Dalmacije (usp. Vidović 2014: 181), a nisu, primjerice, u Gornjoj Hercegovini i ostatku Crne Gore, gdje je *š* također fonemom.

mjesnim govorima često gube prednaglasne⁷ i zanaglasne⁸ dužine, a u Donjoj Las-tvi zabilježio sam da se u 3. licu jednine i množine prezenta dugouzlazni naglasak sustavno ostvaruje kao akut u glagolima tipa *dāje* – *dāju* i *prodāje* – *prodāju*⁹, što bi moglo upućivati na starije naglasno stanje.¹⁰

Govori se barskih Hrvata ne uvrštavaju u hrvatske dijalektološke zemljovi-de, ali se kao ogleadni tekstovi mrkovićkih govora (Vujović 1969: 376, 377) i zet-sko-raškoga dijalekta srpskoga jezika, koju je od Vujovića preuzeo Miloš Oku-ka (2000: 189, 190), donose tekstovi Petrovice Vreteničić iz katoličkoga sela Zup-ci, čiji se glavar sve do oslobođenja naselja od Osmanlija nazivao Hrvat-bašom. Govori se barskoga područja mogu podijeliti na govore samoga Bara i njegovih prigradskih naselja te govore Spiča (prepoznatljivi su po vokalizmu¹¹) i Šestana (riječ je o dvojezičnome slavensko-albanskom području). Oni su bliski crmnič-kim govorima koji su temelj perojskomu govoru te zavređuju veću pozornost hr-vatskih dijalektologa i stoga što jedini kao dio hrvatskoga dijalektnog kontinu-uma graniče s albanskima¹². Albanski je utjecaj u Šestanima razvidan u fonologi-ji, primjerice u djelomičnome nerazlikovanju *l* i *l̥*. U prezimenskome fondu posto-je razlike u izgovoru između barskih hrvatskih prezimena i hrvatskih prezime-na u jugoistočnome (staroštokavskome) dijelu Boke kotorske (primjerice, *Ivović* i *Āvović*, *Mārinović* i *Marinović*, *Mārović* i *Mārović*, *Mēdović* i *Mēdović*, *Trīpović* i *Trīpović*), a različit naglasak na cjelokupnome području počesto upućuje na razli-čito narodnosno podrijetlo (primjerice, u barskome kraju prezime *Mārović* nose Hrvati, a *Marović* Crnogorci; u Boki kotorskoj Hrvati nose prezime *Vuksānović*, Crnogorci *Vüksanović*, a Srbi *Vuksānović*). U prezimenima sjeverozapadnoga (novoštokavskoga) dijela Boke kotorske dosljedno se čuva čeonu naglasak (pri-mjerice, *Ārcegović*), ali i ondje naglasak katkad upućuje na različito narodnosno podrijetlo (Hrvati nose prezime *Māndić*, a Srbi *Māndić*).

Zajedničko je dijelu bokeljskih i barskih govora očuvanje poluglasa (Lisac 2003: 122, Okuka 2008: 171), glas *ʒ* kao zvučni parnjak glasu *c* u romanskim (npr.

⁷ U Tivtu se doseljenike iz unutrašnjosti Crne Gore upravo prepoznaje po izraženijim predna-glasnim dužinama (npr. *zagrāđio*).

⁸ Gubljenje je zanaglasne dužine zabilježeno i u govorima dubrovačkoga područja (Halilović 1996: 152). Dužina se češće gubi iza silaznoga sloga (npr. *mōle*, *sūdar*).

⁹ Akut se kao aloton pojavljuje i u prezentu drugih glagola koje sam ispitao (primjerice, *obečāju*, *kritikāje* i slično). Za dalekosežnije su zaključke potrebna iscrpnija istraživanja. Više o govoru Gornje Lastve vidjeti u Vulić-Vranković (2011).

¹⁰ Za hrvatsku je jezičnu povijest važan podatak da su Kotorani u djelima Marina Držića, čija obitelj potječe iz Kotora, čuvali dočetni *l* u glagolskome pridjevu radnom (npr. *iskal*, *vidil* itd.).

¹¹ Pritom treba imati na umu da je promjena dugoga *a* u *ǫ* u priobalnome dijelu barskoga kra-ja odraz romanskoga utjecaja (primjerice, *ǫane*, *ǫare*, *salǫata* i sl.) iako se ona događa i u alban-skome jeziku.

¹² O granici između slavenskih (autor ih naziva srpskima) i albanskih govora u XV. stoljeću vi-djeti u Pešikan (1989).

bronzîn, zînzula) i turskim (npr. *bizîn*¹³, *zanât*) posuđenicama¹⁴ (usp. i Petrović 1981: 525), adrijatizmi (primjerice, zamjena *-m > -n*), provođenje treće jotacije (što se ogleda i u prezimenima *Čëtković, Đëdović* i *Ščëpčević*¹⁵), gubljenje dijela prednaglasnih i zanaglasnih dužina (Okuka 2008: 176), određeni arhaizmi u temeljnome leksiku¹⁶ te, što se ne navodi u literaturi, uščuvana naglasna paradigma *c* u pridjevskoj sklonidbi svojstvena zapadnoštokavskomu dijalektu (usp. *mlâd – mlâdâ/mlâda – mlâdo*). I među bokeljskim i među barskim Hrvatima zabilježio sam tvorbu futura II. od svršenoga prezenta glagola *biti* i infinitiva (*âko bûdën/bûden činît* u Boki kotorskoj ili *âko bûdëm/bûdem odît* u Zupcima¹⁷), inače raširenu u južnočakavskim govorima i hrvatskim štokavskim ikavskim, (i)jekavskim i ikavskim govorima od Makarskoga primorja i Neretvanske krajine do istočne Hercegovine i Konavala (usp. Vidović 2014: 41).

Leksički su govori Hrvata u Crnoj Gori znatno raznoliki te je u njima velik udio supstratnih i adstratnih romanizama (usp. Lipovac Radulović 2004), turcizama i albanizama. Leksička je nadgradnja sve do druge polovice XX. stoljeća bila hrvatska, čak i na barskome području, na što upućuju do danas zabilježeni leksemi *krûk* i *krûv* 'kruh' (genitiv jednine *krûa*) te *jûva* 'juha'¹⁸ (usp. crnogorski *hljëb* i *sûpa*)

Iz svega je navedenoga razvidno da je bokeljske govore potrebno dodatno istražiti, ponajprije i naglasno i morfološki, a govore barskoga kraja uvrstiti u hrvatska dijalektološka istraživanja i zbog povijesnojezičnih razloga i zbog toga što su najistočniji hrvatski autohtoni govori na istočnoj obali Jadranskoga mora te su jedini govori na hrvatskome neprekinutom narodnom prostoru¹⁹ koji su u izravnome doticaju s albanskim jezikom. Usto što su bliski perojskomu govoru²⁰ važni su i za poznavanje obaju jezika (hrvatskoga i albanskoga) zadarskih Arbanasa jer su se 1726. – 1739. pod vodstvom zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića na zadarsko područje doselili Barani uglavnom iz dvojezičnih Šestana, pa su šestanski govori ključni u razumijevanju hrvatsko-albanskih jezičnih prepletanja.

¹³ Navedeni apelativ Đuro Daničić dovodi u vezu s turskim apelativom *büz* 'koza' (ERHSJ I: 165).

¹⁴ U barskome se kraju ona pojavljuje i u riječima temeljnoga slavenskog podrijetla kao što su *zvono* 'zvono' i *zubi* 'zubi'. Slično je i u Zažablju i u Popovu (npr. *bronzin*, ali i *zora*; Vidović 2014: 38).

¹⁵ U Boki kotorskoj u povijesnim su vrelima potvrđeni i ikavski likovi kršćanskoga imena *Stjepan*, primjerice *Stipan* i *Stipe* u XIV. stoljeću (Čulić 1996: 206).

¹⁶ U Baru su posve obični glagoli *obîdovat* 'objedovati' te *grëst* (u 1. licu jednine prezenta *grëm* i *gredëm*).

¹⁷ U Zupcima je navedena pojava znatno rjeđa nego u Boki kotorskoj.

¹⁸ O jezičnoj nadgradnji koja je izraženije crnogorska u mlađih bokeljskih Hrvatima nego u starijih vidjeti u Vulić-Vranković (2011).

¹⁹ Govori su Hrvata na Kosovu enklave, nisu dijelom hrvatskoga dijalektnoga kontinuuma.

²⁰ U sam Peroj nisu naseljeni samo Crnogorci, nego i Hrvati iz barskoga kraja.

4. Pogled u razvoj antroponimijske formule Hrvata u Crnoj Gori

Kotorska je, a time i bokeljska povijest obilježena činom *Andrije Saracena* (*Andreaci Saracenis*), koji je 809. prenio moći svetoga Tripuna iz Carigrada u Kotor, a čija je antroponimijska formula, uz osobno ime njegove supruge *Marije* (*Maria*), zapisana na svetčevu sarkofagu. Navedena su dva osobna imena ujedno odrazom činjenice da su bokeljska srednjovjekovna osobna imena u Kotoru do XIV. stoljeća uglavnom bila romanska i ponajvećma kršćanska²¹. Postupno su se fonološki i različitim sufiksima sve više prilagođivala hrvatskomu jeziku (primjerice, razmjerno je često potvrđen hipokoristični sufiks *-če*: *Dominče*, *Marinče*, *Tripče*). Fond je srednjovjekovnih kršćanskih imena u Kotoru i Baru poprilično sličan osobnoimenskomu fondu u ostalim istočnojadranskim gradovima od Krka i Raba do Ulcinja te uključuje osobna imena koja su odrazom osobnih imena zaštitnika gradova i biskupija (npr. *Tripun*) i kršćanska imena potvrđena isključivo na krajnjemu hrvatskom jugu (npr. *David*, *Hrvaš/Krve* < *Gervazije*, *Mojsija* te u manjoj mjeri *Juda*; kršćanska imena *Anto*, *Frano*, *Martol* < *Bartol* i *Pasko* svojstvena južnoj Dalmaciji), svetaca koji su se štovali diljem Dalmacije (*Base/Vasilj* < *Bazilije/Vasilije*, *Bitoje* < *Vid*, *Blaž/Vlaho*, *Donat*, *Dujam*, *Marin/Maro/Maroje*, *Martin*, *Pelegrin*, *Saba/Sava/Savin*, *Sergije/Srđ*, *Todor*), ali i neka pokrajinska (lik *Mikula* svojstven čakavskim krajevima i južnoj Dalmaciji te velikomu dijelu kajkavskih govora) te pokraćena ženska imena tvorena sufiksom *-e*, npr. *Ane*, *Mare* i sl.), neka izrazito rijetka kršćanska imena (primjerice, kršćansko ime *Prokul* < lat. *Proculus*²², koje se okamenilo u barskome rodnom imenu i poslije prezimenu *Prokulijan*) ili njihovi vrlo rijetki likovi (primjerice, hibridni lik *Jurađ* nastao križanjem osobnih imena *Juraj* i *Đurađ* te potvrđen još samo u Janjini na Pelješcu i Šipanu²³). Velik je broj zabilježenih inačica kršćanskoga imena *Ivan*, od temeljnih likova *Ivan* i *Jovan* (potonje osobno ime nije potvrđeno kod katolika²⁴), preko

²¹ Savo Marković (2014: 837) navodi kako su najčešća osobna imena među barskim patricijima bila: *Marinus* (*Marin*), *Johannes* (*Ivan*), *Nicholaus* (*Nikola*), *Petrus* (*Petar*), *Dominicus* (zapisan i kao *Mençe*, *Dominik*), *Antonius* (*Antun*), *Jacobus* (*Jakov*), *Luca* (*Luka*), *Paulus* (*Pavao*), *Marcus* (*Marko*), *Georgius* (*Đurađ/Juraj*), *Franciscus* (*Frano*), *Laurentius* (*Lovrjenac*), *Stephanus* (*Stjepan*), *Theodorus* (*Todor*), *Andreas* (*Andrija*), *Simon* (*Šimun*), *Ascanius* (*Askanije*) i *Sergius* (*Sergije/Srđ*). U Dubrovniku su, pak, u XIV. stoljeću (po podatcima Nenada Vekarića (2018: 18)) najčešća muška osobna imena među vlastelom bila *Marinus* (*Marin*), *Nicholaus* (*Nikola*), *Johannes* (*Ivan*), *Matthaeus* (*Matej/Matija*), *Petrus* (*Petar*), *Michael* (*Mihael/Mihajlo*), *Junius* (*Junije/Džono*), *Blasius* (*Vlaho*), *Andreas* (*Andrija*) i *Martholus* (*Martol/Bartol*). Najčešće je muško narodno ime bilo *Vidoslav* (11. po brojnosti), a među prvih deset ženskih imena tri su bila narodna (*Desislava*, *Dobroslava* i *Radoslava*).

²² Jireček (1962: 195) navodi da se u sjevernoj Italiji štuju četiri sveta Prokula, od kojih je jedan stradao tijekom Dioklecijanovih progona kršćana početkom IV. stoljeća.

²³ U okolici je Onogošta, današnjega Nikšića, koncem XV. stoljeća potvrđen srodan lik *Jurđe* (Aličić 1985: 63, 75).

²⁴ Osobno je ime *Jovan* potvrđeno, primjerice, u pravoslavnim Mrkojevićima, ali ne i u katoličkim Šestanima 1485.

različitih inačica toga osobnog imena romanskoga postanja (*Džano, Džove, Điva, Đive, Zane, Zanko, Zvane, Žan*) do albanske inačice *Don*. Kršćanska su se imena odrazila i u različitim toponimima, primjerice *Bartula* (< *Bartul*; Bar), *Dumidran* (< *Dimitrije*; Tivat), *Lovrjenac* (< *Lovrjenac* ‘Lovro’; Lepetane) i *Menke* (< *Dominik*; Bar). U ranome je srednjovjekovlju potvrđen i velik broj romanskih imena, koja su se odrazila u rodnim imenima kao što su *Bizanti* (< *Bizantius*), *Buća* (< *Bocchius*) i *Gisla* (< *Gisilbertus*). Neka su se od njih već u kasnome srednjovjekovlju mijenjala u kršćanska (primjerice, *Paladin* i *Palma* u *Pavao*; usp. Vekarić 2018: 79, 80). U Kotoru i Baru ujedno su potvrđena i osobna imena stranoga podrijetla koja su latinizirana ili su prošla kroz romanski filter (primjerice, *Frederik/Friderik* < *Federicus/Federico/Federigo*, *Ludovik* < *Ludovicus/Lodovico*²⁵, *Oliver* < *Oliverus*, *Paladin* < *Paladinus*²⁶, *Sigismund/Žigmund* < *Sigismundus*). Nadijevanjem se kršćanskih imena svojstvenih Katoličkoj Crkvi²⁷ i stranih imena romanskoga ili germanskoga postanja naglašavala vjerska razlika između Hrvata katolika te pravoslavnih Crnogoraca i Srba. Upravo je zbog naglašavanja vjerske razlike izbor osobnih imena Hrvata u Boki kotorskoj u XIX. stoljeću neopтереćen talijansko-hrvatskim političkim trvenjima koja su u većoj mjeri utjecala na osobnoimenski fond u većim dalmatinskim gradovima poput Splita (usp. Rogošić 2016). S druge je strane na području Barske nadbiskupije i u manjim naseljima u Boki kotorskoj osobnoimenski fond od početka vođenja matičnih knjiga poprilično sličan osobnoimenskomu fondu južnodalmatinskih naselja te se od sredine XVIII. stoljeća sveo na desetak muških i ženskih, uglavnom kršćanskih imena.

Narodna su imena (primjerice, *Brdonja, Bogda, Bogoje, Bratan, Dabiživ, Deho, Dobra, Dobrovoj, Milat, Mileša, Nemil, Progon, Stoje, Uteha, Velika, Vuka*) u Kotoru u većoj mjeri zabilježena barem od XIII. stoljeća²⁸. Pritom ću izdvojiti povijesne potvrde osobnih imena motiviranih etnonimom *Hrvat*. Osobno je ime *Hrvoje* u Boki kotorskoj potvrđeno u prvoj polovici XV. stoljeća, a 1435. u Smederevu se spominje *Charvoe Novaković ex Pastrovichis* (Hrvoje Novaković iz Paštrovića²⁹). Osobno je ime *Hrvat* potvrđeno 1413. u Budvi (u dokumentu u koje-

²⁵ Osobno se ime *Lujo* može izvoditi i od kršćanskoga imena *Luka* i od stranoga imena *Ludovik*.

²⁶ Uz osobna imena *Oliver* i *Paladin*, koja su se proširila iz književnih djela, valja istaknuti i nadimak *Merlin* (*Merlinus*) zabilježen u Drivastu (Jireček 1962: 308).

²⁷ U osobnoimenski su fond ulazila i osobna imena nekih svetaca koji se vrlo rijetko štiju poput svete Sadalaberge/Salaberge (u kotorskim je matičnim knjigama u XVIII. stoljeću zapisan lik *Salabergia*), kćeri alazaškoga vojvode, koja je živjela u VII. stoljeću (Katušić 2013: 30).

²⁸ Već se u XII. stoljeću u Boki kotorskoj navode neka narodna imena, primjerice *Belec* (*Beleç*) i *Gojslav* (*Gayslaus*) u XII. stoljeću (Martinović 2010: 282). Naslov je župana 1197. nosio izvjesni *Maurus* (Martinović 2011: 580), a u istome su dokumentu zapisana narodna imena *Drago* i *Dobrača*. Koncem se XII. stoljeća kao kotorski knezovi spominju *Bogdan* i *Desimir* (Martinović 2011: 585). U Dubrovniku je narodno ime *Vuk* zapisano već u VIII. stoljeću (Vekarić 2018: 13).

²⁹ Usp. i Marković (2014: 621).

mu se spominje Hrvatini Novaković; Jireček 1892: 68). Narodna su se imena odrazila i u toponimiji, primjerice narodna imena *Bogdaša* i *Dobrota* kojima su motivirani ojkonomi *Bogdašići* i *Dobrota* (< **Dobrotina Vas*). Ona su neprijeporan pokazatelj slavenizacije istočnojadranskih gradova. Da je slavensko stanovništvo znatno prije prevlasti u dotad Romanima napučenim gradskim središtima Kotoru i Baru činilo znatan udio stanovništva, pokazuju i rano potvrđeni pridjevci (od kojih su se mnogi naknadno prometnuli u prezimena) u Kotoru (npr. *Berislavi*, *Bjelogav*, *Gazivoda*, *Grnčara*) i Baru (*Glavoč*, *Grupšić*, *Kraguj*, *Mirko*, *Prode/Prodić*, *Župan*). Štoviše, jedini je starosjedilački barski vlasteoski rod koji se održao do XX. stoljeća rod *Boris(i)*³⁰ (opširnije u Marković 2006: 291–339). U tome je rodnom imenu, i poslije prezimenu, posredno ušćuvana jedna od najstarijih potvrda narodnoga imena *Boris* u hrvatskoj antroponimiji (opširnije u Marković 2006: 291–339). Na bokeljskome je području udio narodnih imena još od kasnoga srednjovjekovlja bio znatno veći u područjima u kojima je bilo većinsko pravoslavno stanovništvo poput Grblja, a ta je razlika (uz razliku u katoličkome i pravoslavnome imenskom fondu) postala još naglašenijom u XVIII. i XIX. stoljeću (usp. Čulić 1996: 147). U tome razdoblju narodna imena u manjim sredinama s katoličkom većinom gotovo izlaze iz uporabe. Pridjevci su motivirani narodnim imenima pokazateljem kako je dvočlana antroponimijska formula (među romanskim stanovništvom potvrđena već na sarkofagu Andrije Saracena) vrlo rano prodrila i među Hrvatima. Narodna su imena i njihovi odrazi u pridjevcima, rodnom imenima i prezimenima ujedno ključni u određivanju povijesnoga razgraničenja između slavenskoga i albanskoga jezičnog prostora na krajnjemu hrvatskom jugu. Danas je Bar najistočnija točka neprekinutoga hrvatskog prostora, ali antroponimi kao što su *Dabiživ*, *Prode*, *Rastić*, *Slavša*, *Stracimiri* (poromanjena inačica narodnoga imena *Stracimir*) i *Vlade* (Ulcinj), *Predimir* (Drivast) te *Milo* i *Zloglas* (Skadar) pokazuju da je slavensko (pa unutar slavenskoga korpusa i hrvatsko) stanovništvo napučivalo i dijelove današnje sjeverne Albanije.

Uz kršćanska i narodna imena u srednjovjekovlju su zabilježena vlaška, albanska i grčka imena. Vlasi i Albanci kao stočari, trgovci i prijevoznici spominju se uglavnom u Grblju i Krivošijama te na Vrmcu. Vlasi se spominju još u *Kotorsko-me statutu* (čije najstarije odluke potječu iz 1301., a dopunjavao je do 1425.), a hibridna su vlaško-slavenska imena, u XIV. i XV. stoljeću zabilježena uglavnom u Grblju, prepoznatljiva po sufiksu *-ul(a)* (primjerice, *Dobrula*, *Nenul*, *Prvula*, *Radul*; Čulić 1996: 85, 90, 104). U Baru su vlaška i vlaško-slavenska hibridna imena³¹ zabilježena u XV. stoljeću, a njihov je udio iznosio 1,02 % (Marković 2014: 834).

³⁰ U zbjegu pred Osmanlijama rod se iselio u Istru.

³¹ U Mrkojevićima i Krajini 1485. zabilježena su osobna imena *Dančul* i *Radul*, a u Šestanima te godine nisu zabilježena ni vlaška ni vlaško-slavenska hibridna imena.

Zbog pomorsko-trgovačkih veza s albanskim gradovima Skadrom, Dračem, Pirgom i Valonom u kotorskim su notarskim knjigama zabilježena i osobna imena albanskih³² privremenih i stalnih doseljenika (Čulić 1991: 97). U Šestanima su u XV. stoljeću zabilježena albanska imena kao što su *Gjergj (Juraj)*, *Gjin* i *Gjon* (inačice kršćanskoga imena *Gjon*, istovrijednice hrvatskomu imenu *Ivan*), *Leka (Aleksandar)* ili *Pal (Pavao)*, a koja su, budući da je riječ o graničnome slavensko-albanskom području, nosili i Slaveni (dakako, i Hrvati među njima), pa je 1485. zapisan *Gjergj Radojev*. U Baru se albanska imena pojavljuju od XIV. stoljeća, ali im je udio bio zanemariv do osmanlijskoga zaposjednuća grada 1571. U XVII. stoljeću u Baru je udio albanskih imena iznosio 8,49 % (Marković 2014: 837).

Grci su se kao trgovci doseljavali u Kotor iz južne Italije (Čulić 1996: 90), a u srednjovjekovnome su imenskom fondu zabilježena osobna imena *Kalođurd* (lijepi Juraj) te rodno ime i prezime *Kaliman* (zabilježeno od Kotora do Ulcinja) grčkoga postanja (Marković 2014: 613, 614), koje se odrazilo i u toponimiji (naselje *Kaliman* kod Ulcinja i predio *Kalimanj* u Tivtu).

Na Andreacijevu je natpisu razvidno da je u Kotoru već u IX. stoljeću zabilježena dvočlana antroponimijska formula (*Andreaci Saracenis*), a pridjevci se, nadimci i rodna imena od XII. stoljeća promiseću u prezimena, što je najrazvidnije u antroponimijskoj formuli vlasteoskih rodova koja se sve više ustaljuje. Ujedno se naziru obrisi prezimena među pukom zbog sve postojanijih patronima (čiji zapis varira, primjerice, *Milos*, *Milosceuich* i *d'Milos*, ali sadržava isti etimon) i etničkih imena (npr. Šestan). U Boki kotorskoj i barskome kraju u XIV. i XV. stoljeću, upravo u razdoblju kad je i u glavnim gradskim središtima Kotoru i Baru prevladao slavenski (hrvatski) etnički sloj, potvrđena su prezimena *Andrić*, *Bečić*, *Božinović*, *Brajković*, *Dabinović*, *Debelja*, *Deko(je)vić*, *Marić*, *Maro(je)vić*, *Matijević*, *Matković*, *Milošević*, *Nikolić*, *Radošević*, *Stjepčević*, *Šestan*, *Vukotić* i mnoga druga, koja su nedvojbena slavenškog (hrvatskog) jezičnog postanja te čiji nositelji i danas napučuju priobalne krajeve Crne Gore. Prezimena iz barskoga kraja *Đorga/Jorga*, *Hrvatić* (danas *Hrvatina*), *Lukić*, *Lukšić*, *Vicković* i *Zanković* te možda *Četković* (zabilježeno je prezime *Floris*), koja se u Baru i okolici spominju u vrelima s kraja XVI. i početka XVII. stoljeća (usp. Marković 2014: 711–721), nadživjela su (uz prezime *Debelja* potvrđeno od 1339.; Marković 2014: 534) osmanlijska osvajanja i progone te promjenu narodnosnoga i vjerskoga sastava te su se održala do danas.

Osmanlijska su osvajanja, uz promjenu narodnosnoga i vjerskoga sastava stanovništva, prouzročila i promjene u antroponimiji. Manjak su povijesnih dokumenata i matičnih knjiga u razdoblju nakon pada Bara pod Osmanlije Savo Mar-

³² Tragovi se albanskih doseoba nahode i u toponimiji bokeljskoga zaleđa, primjerice u ojkonomu Šindon (sveti Ivan) kod Cetinja. Ujedno je osobno ime *Don* zabilježeno u bokeljskim matičnim knjigama u XVII. i XVIII. stoljeću (Čulić 1996: 193).

ković, Lovorka Čoralić i drugi povjesničari premostili građom o barskim doseljenicima poglavito u okolici Zadra i Istri, ali i u Mletcima i drugdje po Italiji. U Šestanima je posebno zanimljivo pratiti razvoj osobnoimenskoga fonda. Neposredno nakon pada pod osmanlijsku vlast u Šestanima su prevladavala slavenska narodna imena (Dabović 2006: 56–58)³³, u XIX. stoljeću znatno je porastao udio albanskih imena (Jovović 2011: 306), a danas se čak i antroponimijska formula nerijetko piše na dvama jezicima³⁴. U notarskim su spisima te u prvim defterima zapisana prva šestanska rodna imena i prezimena, među kojima izdvajam prezime *Vučedabić* (< *Vuko Dabov*) jer je isti tvorbeni obrazac zabilježen nakon što su se u Barskoj nadbiskupiji sredinom XVIII. stoljeća počele voditi matične knjige.

Hrvatska su prezimena u Crnoj Gori najstarija prezimena u toj državi. Postupak poprezimenjavanja u Kotoru i Baru otpočeo je već koncem XII. stoljeća te je u XV. stoljeću obuhvatio sve društvene slojeve. Službeni je postupak poprezimenjavanja u sjeverozapadnome dijelu Boke kotorske i Šestanima, koji je otpočet u notarskim knjigama, prekinut na prijelazu iz XV. u XVI. stoljeće osmanlijskim osvajanjima (Osmanlije su u svojim popisima bilježile samo osobno ime i osobno ime oca popisane osobe), a u Baru s užom okolicom i Spiču nakon pada tih krajeva 1571. pod osmanlijsku vlast. Da su se zahvaljujući utjecaju Katoličke Crkve prezimena u neslužbenoj osobnoj uporabi ipak održala čak i u Šestanima, koji su prvi potpali pod osmanlijsku vlast, vidljivo je nakon uvođenja matičnih knjiga u kojima su razvidni isti tvorbeni obrasci koji su bili u uporabi tristotinjak godina prije (usp. povijesno prezime *Vučedabić* iz XV. stoljeća, koje postoji i danas, te suvremena *Marstijepović* i *Marvučić*). Kad je riječ o prezimenima pripadnika drugih južnoslavenskih naroda, stanje je slično onomu na širem dubrovačkom području. Naime, kotorski se i barski utjecaj protegnuo na većinski pravoslavna područja poput Grblja i Mrkojevića kao što se dubrovački utjecaj u Hercegovini djelomično protegnuo i na pravoslavno stanovništvo. Izvan područja dubrovačkoga i bokeljsko-barskoga utjecaja postupak poprezimenjavanja u Srba i Crnogoraca otpočeo je znatno poslije. To potvrđuju *Dečanske hrisovulje* iz XIV. stoljeća, u ko-

³³ U defteru su iz 1485. u Šestanima zapisana i neka prezimena, primjerice *Đorđović*, *Grgović*, *Hercegović* i *Ribar*. Od narodnih imena navode se muška *Bogo*, *Bojin*, *Bojko*, *Branko*, *Dabiživ*, *Dabo*, *Dabovan*, *Dapko*, *Dobrko*, *Dragić*, *Grubač*, *Miljo*, *Novak*, *Radašin*, *Radič*, *Rajko*, *Stajko*, *Stoja*, *Vuk* i *Vukašin* te žensko ime *Vojica*, a od kršćanskih *Dimitrije*, *Đura*, *Đuras*, *Đurko*, *Đuro*, *Ivan*, *Lako*, *Lazar*, *Marko*, *Maro*, *Maroje*, *Melko*, *Nikče*, *Niko*, *Nikša*, *Pejan*, *Stepa* i *Stepan*. Narodna imena (*Bogo*, *Boroje*, *Glumina*, *Gradoje*, *Mladen*, *Radoje*, *Stojan*, *Trebač* i *Vukac*), temeljna i izvedena kršćanska imena (*Andrija*, *Barac*, *Damjan*, *Marin*, *Marko*, *Martin*, *Nikola* i *Stepan*) te prezimena (*Kostić*) u istome defteru nalazimo i u današnjoj Albaniji zapadno od Skadra, a koja su 1485. pripadala Nahiji Brda Šestani (Vukčević 2001). Među narodnim imenima najčešće su inačice osobnoga imena *Dabiživ* te osobna imena koja sadržavaju antroponimske osnove *Rad-* i *Vuk-*. Među kršćanskim imenima najčešće su inačice osobnih imena *Đurađ*, *Marin*, *Nikola* i *Stepan* (usp. *Stjepan*).

³⁴ Primjerice, *Đoko Dabović* i *Gjokë Dabaj*.

jima su popisana isključivo osobna imena, a Dragana Novakov (2017: 11) navodi kako su u *Pomeniku manastira Krušedola* iz XVI. stoljeća, sastavljenu u istočno-me Srijemu, razmjerno rijetki čak i patronimi, iz čega proizlazi da je većina srijemskih Srba u tome razdoblju nosila isključivo osobna imena. U crnogorske su, pak, zaleđu ušćuvana imena bratstava i rodna imena, ali se prezimena u pravome smislu riječi (kao stalna, nepromjenjiva i nasljedna kategorija) pojavljuju tek u drugoj polovici XIX. stoljeća. Poprilično različit razvoj crnogorske i srpske antroponimijske formule u odnosu na hrvatsku upućuje na oprez kad se suvremena crnogorska ili srpska prezimena stara oko 150 godina uspoređuju s hrvatskim bokeljskim i barskim prezimenima, od kojih su pojedina stara više od pola tisućljeća. Suvremena su bliskozvučna i istozvučna prezimena odrazom zajedničke imenoslovne baštine, koja počesto povezuje sve Slavene.

Na koncu valja napomenuti kako su među bokeljskim Hrvatima i danas u uporabi obiteljski nadimci³⁵ slično kao na većini hrvatskih otoka.

5. Prezimena Hrvata u Crnoj Gori

Radom je obuhvaćeno 310 prezimena, od kojih su 194 (62,58 %) nastala od osobnih imena, 66 (21,29 %) ih je nadimačkoga postanja, 33 (10,65 %) potječe od naziva zanimanja, 13 (4,19 %) upućuje na podrijetlo prvotnih nositelja, a četirima nisam odredio postanje.

5.1. Prezimena nastala od osobnih imena

Kršćanskim je imenima motivirano 120 prezimena (tj. 61,86 % od svih prezimena nastalih od osobnih imena). Od kršćanskih se imena u prezimenima najčešće odrazilo osobno ime *Petar* sa svojim inačicama: *Pěān* (usp. *Pejan* < *Pejo* < *Petar*), *Perājković* (< **Perajko*³⁶ < *Pero* < *Petar*), *Perānović* (< **Peran* < *Pero* < *Petar*), *Pěrazić* (< **Peraz* < *Pero* < *Petar*), *Pěrić* (< *Pero* < *Petar*), *Pěrkolić* (< **Perkola* < *Perko* < *Pero* < *Petar*), *Pěrković* (< *Perko* < *Pero* < *Petar*), *Pěrović* (< *Pero* < *Petar*), *Perōjević* (< *Peroje* < **Pero* < *Petar*), *Perušina*³⁷ (< **Perušina* < **Peruša* < *Pero*

³⁵ Primjerice, obiteljski su nadimci Vuksanovića *Antomāto*, *Bāk*, *Bēlo*, *Būha*, *Đurīna*, *Kōkot*, *Kornēta*, *Kōza*, *Kušubēlo*, *Kvēšto*, *Rūs*, *Tajfūn*, *Tamburīn* i *Zdōla*.

³⁶ Zvezdicom su označena osobna imena (temeljna, pokraćena i izvedena) koja nisu potvrđena u mjesnim povijesnim vrelima do konca XV. stoljeća. Temeljna su kršćanska imena uglavnom potvrđena u latinskome zapisu, a narodna katkad latinizirana sufiksom *-us* ili romanizirana sufiksom *-o*. Kod prezimena se tvoreni od pokraćenih i izvedenih inačica narodnih imena navodi potvrđeni lik pokraćene inačice imena (npr. *Dobre*) te potvrđeni temeljni lik narodnoga imena (npr. *Vuk*) ili sva zabilježena složena imena od kojih su pokraćena i izvedena imena mogla nastati (npr. *Bratoljub/Bratomir/Bratoslav/Bratumil*).

³⁷ Zabilježen je i apelativ *perušina* 'pokrivač ispunjen perjem'.

< *Petar*), *Pètkić* (< **Petko*³⁸ < *Petar*), *Pètković* (< **Petko* < *Petar*), *Petričević* (**Petrič*³⁹ < *Petar*) i *Pètrović/Pètrović/Petròvić*⁴⁰ (< *Petar*). U prezimskome su fondu najraznolikiji odrazi kršćanskoga imena *Ivan*⁴¹, koji mogu potjecati od temeljnoga lika *Ivan* i njegovih inačica (*Ivânković* < *Ivanko* < *Ivan*, *Ivânović* < *Ivan*, *Îveljić* < **Ivelja* < **Ivo* < *Ivan*, *Îvović/Îvövić*⁴² < **Ivo* < *Ivan*), lika *Jan* (< grč. *Ἰαννις*) i njegovih inačica (*Jânković* < *Janko* < *Jan*, *Janđšević* < **Janoš* < *Jan*, *Jânović* < *Jan*), pokraćenoga lika osobnoga imena *Jovan*⁴³ (*Jovövić* < *Jovo* < *Jovan*) te odraza osobnoga imena *Zan* dalmatoromanskoga postanja (*Zâнки* < *Zan*, *Zânović* < *Zan* i *Zânković* < **Zanko* < *Zan*). U prezimenima tvorenim inačicama kršćanskoga imena *Juraj* uglavnom su se odrazile inačice osobnoga imena *Đurađ*⁴⁴ (*Đurân* < *Đuran* < *Đure!* **Đuro* < **Đurađ*, *Đurđić* < *Đurđe* < **Đurađ*, *Đuričić* < *Đurica* < *Đure!* **Đuro* < **Đurađ*, *Đurić* < *Đure!* **Đuro* < **Đurađ*) neovisno o slovo-pisu (usp. *Djurović*, *Đurović* i *Gjurović* za prezime *Đurović* < *Đuro* < *Đurađ*). Ujedno su se u prezimskome fondu okamenile inačica osobnoga imena *Juraj* dalmatoromanskoga postanja *Žuro* (prezime *Žurić* < *Žuro* < *Juraj*) i vlaška inačica *Jorga* (usp. rum. *Jorga*; prezime *Đôrga/Jôrga*). Prezimena *Luketić* (< *Luketa* < *Luka*), *Lükić* (< *Luka*), *Lukinović* (< *Lukin* < *Luko*), *Lüković* (< *Luka*) i *Lükšić* (< *Lukša* < *Luka*) potječu od različitih inačica kršćanskoga imena *Luka*, a od različitih inačica kršćanskoga imena *Marin* prezimena *Maršović* (< **Maras*⁴⁵ < *Maro* < *Marin*), *Mârović/Märović*⁴⁶ (< *Maroje*⁴⁷ < *Maro* < *Marin*), *Marinić* te *Marinović/Märinović*⁴⁸ (< *Marin*). U prezimenima su se još razmjerno često odrazila kršćanska imena *Aleksandar* (*Alëksić* < **Aleksa*⁴⁹ < *Aleksandar*, *Lëkić* < **Leka*⁵⁰ < alb. *Leka* ‘*Aleksandar*’ i *Sânković* < **Sanko* < *Aleksandar*), *France-*

³⁸ Osobno je ime *Petko* zabilježeno u matičnim knjigama od XVII. stoljeća (Čulić 1996: 202).

³⁹ Zabilježeno je u XIV. stoljeću osobno ime *Petriča* (*Petricca*; Meyer 1981: 204).

⁴⁰ Prezime se naglašava *Pètrović* u Škaljarima i Kotoru, *Pètrović* u Kavču, a *Petròvić* u Krašićima.

⁴¹ O različitim inačicama kršćanskoga imena *Ivan* vidjeti u Vidović (2009).

⁴² Bokelji prezime izgovaraju *Îvović*, a Zupčani (Bar) *Ivövić*.

⁴³ Među katolicima u priobalnim krajevima Crne Gore nije bilo nositelja toga osobnog imena.

⁴⁴ Od uvođenja matičnih knjiga lik je *Juraj* sa svojim inačicama vrlo rijetko potvrđen iako su u srednjovjekovlju u Kotoru (Čulić 1996: 193) zapisana osobna imena *Jura*, *Jurko* (*Jurcus*), *Jurica* (*Jurica/Juriča*), *Jurina* i *Jurša* (*Jurša*), a osobno je ime *Jurica* (*Juriča*) 1427. nosio i jedan kovač iz Bara (usmeno mi je priopćio Savo Marković). Opširnije o odrazima kršćanskoga imena *Juraj* vidjeti u Vidović (2007).

⁴⁵ U Boki kotorskoj zabilježeno je osobno ime *Marasa* (Mayer 1951: 85).

⁴⁶ U barskome se kraju razlikuje hrvatski izgovor *Märović* od crnogorskoga *Marövić*. Bokelji prezime izgovaraju *Märović*.

⁴⁷ Prvi je zapisan lik *Marojević*.

⁴⁸ Bokeljski Hrvati prezime izgovaraju *Marinović*, a barski (Zupci) *Märinović*.

⁴⁹ Osobno je ime potvrđeno u matičnim knjigama od XVII. stoljeća (Čulić 1996: 187).

⁵⁰ Osobno je ime potvrđeno u matičnim knjigama od XVIII. stoljeća (Jovović 2011: 306).

sko/*Frano* (od različitih odraza talijanskoga imena *Francesco* nastala su prezimena *Francšković*, *Francšković*, *Francšković*, *Francšković* i *Francšković*, a od lika *Frano* i njegovih inačica prezimena *Franičević* < *Franić* < *Frano* te *Frânović* < *Frano*), *Grgur* (*Grgürević* i *Grgürović* < *Grgur*, *Grgürica* < **Grgurica* < *Grgur* i *Gřžetić* < **Grže* < *Grgur*), *Matej*/*Matija* (*Matijević* < *Matej*/*Matija*, *Mätković* < **Matko* < *Mato* < *Matej*/*Matija* i *Mâtović* < *Mato* < *Matej*/*Matija*), *Nikola* (*Nikić* < *Niko* < *Nikola*, *Nikolëtić* < **Nikoleta* < *Nikola*, *Nikölić* < *Nikola* i *Kôjović* < **Kojo* < *Nikola*), *Stjepan* (*Stjpanić* < *Stipan* ‘*Stjepan*’, *Stjèpčević* < **Stjepče* < *Stjepo* < *Stjepan* i *Ščèpčević* < *Ščepče* < *Ščepan* ‘*Stjepan*’), *Tripun* (*Tripičić* < *Tri-pica* < *Tripe*/*Tripo* < *Tripun*, *Tripković* < *Tripko* < *Tripe*/*Tripo* < *Tripun* i *Tripović*/*Tripovič*⁵¹ < *Tripe*/*Tripo* < *Tripun*) i *Viktor*/*Vincent*⁵² (*Vicković* < *Vicko* < *Vice* < *Viktor*/*Vincent*, *Vičević* < *Vice* < *Viktor*/*Vincent*, *Vičević*, *Visković* < *Vicko* < *Vice* < *Viktor*/*Vincent*). Kršćanskim su imenima motivirana i prezimena *Âbović* (< **Abo* < *Abram* ‘*Abraham*’), *Ândrić* (< *Andrija*), *Âtović* (< *Anto* < *Antun*), *Antuničević* (< **Antunić* < *Antun*), *Bârlović* (< **Barle* < *Bartol* < *Bartolomej*), *Basôrović* (< *Basora* < *Baso* < *Bazilije*), *Brničević* (< **Brnič* < *Brne* < **Bernard*), *Brônza* (< **Bronza* < **Ambrozije*⁵³), *Damjânović* (< *Damjan*), *Dûmezić* (< **Dumeza*⁵⁴ < *Dumo* < *Dujam*), *Filipović* (< *Filip*), *Gasparîni*, *Gašparîn* i *Gašparîni* (< *Gašpar*), *Grâcija* (< *Gracija*⁵⁵), *Îlić* (< **Ilija*) i *Ilčković* (< **Iličko* < *Ilija*), *Jâkonja* (< *Jakonja* < *Jake* < *Jakov*), *Jânjić* (< *Janje* ‘*Agneza*’), *Jérković* (< **Jerko* < *Jero* < *Jeronim*), *Kîrović* (< **Kiro* < **Kirin*), *Krîlović* (< *Krile* < *Kristofor*), *Křstović* (< *Krsto* < *Kristofor*), *Lazâri* (< *Lazar*), *Mândiç*⁵⁶ (< *Mande* < *Mandaljena* ‘*Magdalena*’), *Mârić* (< *Mare* < *Marija*), *Marköç* (< *Markoç* < *Marko*), *Mârković* (< *Marko*), *Martînović* (< *Martin*), *Mijâljević* (< *Mialj* ‘*Mihalj*’ < *Mihael*), *Mîković* (< *Miko* < *Mihael*), *Mîtrović* (< *Mitar* < *Dimitrije*), *Pâlić* (< alb. *Pal* ‘*Pavao*’), *Pâsković* (< *Paske* < *Paskval*), *Pâvlović* (< *Pavao*), *Rafaëli* (< *Rafael*), *Rafailoviç* (< *Rafail*), *Tâlić* (< *Tale* < *Tadija*) te *Vîda* (< *Vid*) i *Vîtić* (< tal. *Vito* ‘*Vid*’). Prezime bi se *Tonsâti*⁵⁷ moglo dovesti u vezu ili s osobnim imenom *Toni* (< *Antonio* ‘*Antun*’) ili *Toma*. Inačicom je češkoga imena *Jakub* nastalo prezime *Kûbiček* (< *Kubík*). U ovoj su se skupini prezimena odrazila osobna imena zajedničkih sve-

⁵¹ Bokeljski Hrvati prezime izgovaraju *Tripović*, a barski *Tripovič*.

⁵² Iako su u Dubrovniku odrazi kršćanskoga imena *Vincentius* bili razmjerno rijetki, još je 1330. potvrđeno osobno ime *Vinko* (Vekarić 2018: 96).

⁵³ U Boki kotorskoj zabilježeno je osobno ime *Ambrosinus* (Mayer 1951: 29).

⁵⁴ Sufiks je *-eza* osobito često potvrđen na području slavensko-albanskoga doticaja. U Šestanima je tako 1485. zabilježeno osobno ime *Nikeza*, a u Mrkojevićima *Buleza*, *Iveza*, *Lekeza*, *Maleza* i *Virageza*.

⁵⁵ Muško se ime *Gracija* (Čulić 1996: 145) počelo češće nadijevati u XVIII. stoljeću kad se počelo širiti štovanje blaženoga *Gracije* iz Mula (1438. – 1508.).

⁵⁶ Srpsko se istopisno prezime izgovara *Mândiç*.

⁵⁷ Stariji je prezimski lik *Tonsa*.

taca kršćanskoga Istoka i Zapada (katkad se istočni i zapadni utjecaj prepleće, primjerice u prezimenima *Ivović* i *Jovović* te *Rafaeli* i *Rafailović*) te osobna imena koja pripadaju isključivo kršćanskomu Zapadu (primjerice, izvedeni i pokraćeni likovi osobnih imena *Antun* i *Frano*, koja se povezuju s djelovanjem franjevačkoga reda, te osobno ime mjesnoga blaženika – *Gracija*).

Narodnim je imenima motivirano 59 prezimena (tj. 30,41 % od svih prezimena motiviranih osobnim imenima). Prezimena motivirana narodnim imenima najčešće sadržavaju antroponimske osnove *Vuk-* i *Rad-*. Različitim su inačicama narodnoga imena *Vuk* tvorena prezimena *Vučetić* (< *Vučeta* < *Vuko* < *Vuk*), *Vučinović* (< *Vučin* < *Vuko* < *Vuk*), *Vukšević* (< **Vukas* < *Vuko* < *Vuk*), *Vukotić* (< *Vukota* < *Vuko* < *Vuk*), *Vuković* (< *Vuko/Vuk*), *Vuksanović*⁵⁸ (< **Vuksan* < **Vukso* < *Vuko* < *Vuk*), *Vulević* i *Vulović* (< **Vule/Vulo* < *Vuk*) te *Vulićević* (< **Vulić* < **Vule/Vulo* < *Vuk*). Toj skupini vjerojatno treba pridružiti prezimena *Ucović* (< **Vucović*) i *Usanović* (vjerojatno od *Vuksanović*; usp. prezime *Usančić* < *Vuksančić* i *Ujević* < *Vujević*). Romanizacijom su složenoga osobnog imena *Radimir* nastala prezimena *Rădimir* i njegova poromanjena inačica *Radimiri*. Od izvedenih su i pokraćenih inačica toga i srodnih narodnih imena nastala prezimena *Radoničić* (< **Radonica* < *Radon* < *Rade/Rado* < *Radidrag/Radidrug/Radislav/Radmuž/Radogost/Radomil/Radomir/Radoslav/Radovan*), *Radđević* (< *Radoš* < *Rade/Rado* < *Radidrag/Radidrug/Radislav/Radmuž/Radogost/Radomil/Radomir/Radoslav/Radovan*), *Rădović* (< **Rado* < *Radidrag/Radidrug/Radislav/Radmuž/Radogost/Radomil/Radomir/Radoslav/Radovan*), *Raičković* (< **Raičko* < **Rajo* < *Radidrag/Radidrug/Radislav/Radmuž/Radogost/Radomil/Radomir/Radoslav/Radovan*) i *Râjčević* (< *Rajko* < **Rajo* < *Radidrag/Radidrug/Radislav/Radmuž/Radogost/Radomil/Radomir/Radoslav/Radovan*). Obilno su potvrđena i prezimena tvorena od antroponimskih osnova *Brat-*, *Dobr-* i *Mil-*. U XIV. i XV. stoljeću potvrđena su složena imena *Bratoljub*, *Bratomir*, *Bratoslav* i *Bratumil* od kojih su mogla nastati prezimena: *Brajđanović* (< **Brajan* < **Brajo* < *Bratoljub/Bratomir/Bratoslav/Bratumil*), *Brajđinović* (< **Brajin* < **Brajo* < *Bratoljub/Bratomir/Bratoslav/Bratumil*), *Brâjković* (< *Brajko* < *Brajo* < *Bratoljub/Bratomir/Bratoslav/Bratumil*) i *Brătica* (< *Bratica* < **Brato* < *Bratoljub/Bratomir/Bratoslav/Bratumil*). Od različitih su inačica narodnih imena *Dobročin*, *Dobromir* i *Dobrovaj* nastala prezimena *Dobrčević* (< **Dobrić* < *Dobre* < *Dobročin/Dobromir/Dobrovaj*), *Dobrilović* (< **Dobrilo* < *Dobre* < *Dobročin/Dobromir/Dobrovaj*) i *Dobrinić* (< **Dobrin* < *Dobre* < *Dobročin/Dobromir/Dobrovaj*). U prezimenima su se Hrvata u Crnoj Gori ujedno odrazila osobna imena *Mildrag*, *Mildrug*, *Milirad* i *Milovan*: *Milina* (< *Milina* < *Mile/Milo* < *Mildrag/Mildrug/Milorad/Milovan*), *Milinić* (< *Milin* < *Mile/Milo* < *Mildrag/Mildrug/Milorad/Milovan*), *Milović* (< *Milo* < *Mildrag/Mildrug/Milorad/Milovan*) i *Milđević* (< *Miloš*

⁵⁸ Crnogorski lik prezimena glasi *Vũksanović*, a srpski *Vuksanović*.

< *Mile/Milo* < *Mildrag/Mildrug/Milorad/Milovan*). Inačice su se narodnih imena *Bogdan* i *Bogomil* odrazile u prezimenima *Bõšković* (< **Boško* < **Božo* < *Bogdan/Bogomil*), *Božinović* (< **Božin* < **Božo* < *Bogdan/Bogomil*) i *Bõžović* (< **Božo* < *Bogdan/Bogomil*), a zaštitnoga imena *Dabiživ* u prezimenima *Dabiñović* (< **Dabin* < **Dabo* < *Dabiživ*), *Dabõvić* (< **Dabo* < *Dabiživ*) i *Dãpčević* (< **Dapko* < **Dabo* < *Dabiživ*). U srednjovjekovnome su osobnoimenskom fondu Hrvata u Crnoj Gori potvrđena i osobna imena *Dragimil/Drakorad/Dragoslav*, čije su se inačice odrazile u prezimenima *Dragićević* (< **Dragič* < *Drago* < *Dragimil/Drakorad/Dragoslav*), *Drãgo* (< *Drago* < *Dragimil/Drakorad/Dragoslav*) i *Drãgũn* (< **Dragun* < *Drago* < *Dragimil/Drakorad/Dragoslav*). Od osobnih imena *Stanimir* i *Stanislav* nastala su prezimena *Stãnišić* (< *Staniša* < *Stanimir/Stanislav*) i *Stãnković* (< *Stanko* < *Stanimir/Stanislav*), a od ženskoga *Stanica* (< *Stanica* < *Stana* < *Stanislava*) *Stãničić*. Ujedno su narodnim imenima tvorena prezimena *Balislãvi/Balislãvić* (< **Balislav*), *Bũbić* (< **Bubo* < *Budimir/Budirad/Budislav*), *Čũčić* (< *Čuč*; Arj 2: 83), *Dẽković* (< *Deko* < *Desimir/Desislav*), *Nẽnadić* (< *Nenada*), *Nõvãk* (< *Novak*), *Obrãdović* (< *Obrad*), *Prõdić* (< *Prode* < *Prodan*), *Rũžić* (< **Ruža*), *Smilõjević* (< **Smiloje* < **Smiljan*), *Sřdoč* (< **Srdo* < **Srdan*), *Stõjšić* (< *Stojša* < *Stoja*) i *Vẽlić* (< *Vele* < *Velimir*).

Usporedno su potvrđena prezimena *Flõrio* (Boka kotorska) i *Čẽtković* (Zupci), izvedena od semantički srodnih imena *Florijan* i *Cvjetko*, prezime se *Belãn* može izvoditi od narodnoga imena *Bela* < *B(j)eloslava* i talijanskoga imena *Bella*, a *Bẽčić* od narodnoga imena *Berislav* ili kršćanskoga *Benedikt*. Prezime se *Mĩšetić* može izvoditi od kršćanskoga imena *Mihael/Mihovil* ili narodnih *Mildrag*, *Mildrug*, *Milirad* i *Milovan*. Osobno je ime *Medvjed* sa svojim inačicama (*Medojica*, *Medoje* i *Medoš*), od kojih su nastala prezimena *Mẽdĩn* (< **Medin* < **Medo* < *Medvjed*) i *Mẽdović/Mẽdović*⁵⁹ (< **Medo* < *Medvjed*), usporedivo s osobnim imenom *Orsat* (zabilježene su inačice *Orsajcije*, *Orsajko*, *Orse*, *Orselio* i *Orso*), a osobno ime *Ognjen* (usp. prezime *Ognjẽnović*) nastalo je prevođenjem od *Ignacij*e (Čilaš Šimpraga, Ivšić Majić i Vidović 2018: 229). Prezimena *Tõmičić* (< *Tomica* < *Toma*) i *Tõmić* (< *Toma*) uputnije je izvoditi od kršćanskoga imena *Toma* nego od narodnoga *Tomislav*.

Stranim je imenima motivirano 6 prezimena (tj. 1,94 % prezimena motiviranih osobnim imenima). Prema grčkome pridjevu *kalõs* u značenju 'lijep' (usp. *Kalođurađ* 'lijepi Juraj', *Kalojan* 'lijepi Ivan') moglo je nastati prezime *Kãlica* (< *Kale*). Prezime *Paladĩn* nastalo je od osobnoga imena jednoga junaka karolinških spjevova, a prezime je *Pasĩnović* moglo nastati od romanskoga imena *Pasina* poglavito uzmemo li u obzir da je tako zapisano i rodno ime kotorske vlastele *Pasi* (Jireček 1962: 314). U barskome su se zaleđu odrazila i prezimena tvorena od muslimanskih imena kao što su *Demĩrović* (< *Demir* 'željezni'; usp. hrvatsko narodno

⁵⁹ Bokeljski Hrvati prezime izgovaraju *Mẽdović*, a barski (Spič) *Mẽdović*.

ime Gvozden), *Kûrtović* (< *Kurt* ‘Vuk’) i *Delimûjović* (< *Delimujo* ‘kršni Mujo’) te hibridno prezime tursko-hrvatskoga postanja *Uzunvûković* (‘visoki Vuk’).

U Šestanima su prezimena nastajala pokraćivanjem antoponimijske formule, koja se sastojala od osobnoga imena i pridjeva tvorena od očeva imena (*Đurpêrović* od *Đuro Perov*, *Marstijêpović* od *Marko Stijepov*, *Mardđokić* od *Marko Đokov*, *Đokvüčić* od *Đoko Vukov*, *Marvüčić* od *Marko Vukov*, *Palvûlević* od *Paľ*⁶⁰ *Vulov*). Ujedno je do najnovijih vremena u Zupcima očuvan način imenovanja u kojemu se iznose osobna imena predaka, primjerice *Marko Ilija Marka Ilije Iva Đurova Ivov* (za Marka Vukotića)⁶¹, koji se održao do danas.

5.2. Nadimačka prezimena

Nadimačkoga su postanja prezimena u kojima se odražava vanjština prvotnih nositelja: *Brkân* i *Brkânović* (< *brkan* ‘brkata osoba’), *Bûrić* i *Bûrović* (< usp. *burav* ‘nizak i trbušast’; Arj 1: 739) i *Lâsić* (< *lase* ‘osoba sa sijedim pramenovima’), *Dëbelja* (< *debeo*), *Gnjêč* (usp. *gnjačak* ‘dobro uhranjeno, debelo dijete’; Arj 5: 580), *Grömanić* (< *groman* ‘gromak’; RSKNJ 3: 672), *Mřković* (< *mrk* ‘tamnoput’), *Oparënović* (< *oparen* ‘opečen’), *Perčîn* (< *perčîn* ‘pletenica’ < tur. *perçem*), *Uzûnović* (< tur. *uzun* ‘visok’) i *Vizîn* (< tal. *visino* ‘ljepotan’). Tjelesne su mane uvjetovale nastanak prezimena *Čûle* i *Čûlić* (usp. *čulav* ‘koji je bez jednoga uha’), *Gřbac* (< *grba*), *Rönčević* (< *hrom*) i *Smodlâka* (< **Osmodlaka*; Šimunović 2006: 153). Nepoželjne su navade poput svadljivosti i sklonosti neiznošenju istine razvidne iz prezimena *Đendînović*⁶² (usp. tal. *gingillone* ‘lijenčina, danguba’), *Gvérović* (< *gvera* ‘rat, svađa’ < tal. *guerra*), *Tăfra* (< *tafra* ‘verbalni napad’ < tur. *tafra*) i *Zapûtović* (< *zapatiti* ‘zamrsiti, lagati’; Bego-Urban 2010: 407), a poželjne iz prezimena *Kökolja* i *Kökoljić* (usp. *kokolo* ‘mezimac’). Nazivi su se dijelova tijela odrazili u prezimenima *Čëlić* (< *čelo*), *Glavânović* (< *glava*) i *Nögić* (< *noga*), a rodbinski nazivi u prezimenima *Băbić* (< *baba*), *Đêdović* (< *ded* ‘djed’) te *Bôtrić* (< *botra* ‘kuma’; Arj 2: 564). Prezimena su *Âkrap* (< *akrap* ‘škorpijon’ < tur. *akrep*), *Bûtorac* (< *butor*⁶³ ‘morski pas’; RSKNJ 2: 317), *Čakălović* (< *čakao/čakal* ‘čagalj’; Arj 1: 882), *Čižek* (< *čižek* ‘čižak, vrsta zebe’), *Čôrko* (< *čorka* ‘šojka’), *Glavöč* (< *glavoč* ‘vrsta ribe’), *Gölub* (< *golub*), *Güdelj* (< *gudelj* ‘gundevalj, hrušt’), *Kôsović* (< *kos*), *Kûnić* (< *kuna*), *Rógić* (< *rog*) i *Sájčević* (< *sajko* ‘konj žučkastosive boje’; Arj 14: 511) te *Bîza* i *Bîzović* (< *bidzin* ‘pas’; Arj 1: 375)

⁶⁰ Usp. alb. *Pali* ‘Pavao’.

⁶¹ Brojni su primjeri zabilježeni u časopisu *Zupci Times* (primjerice, *Martina Frana Anta Petrova Četković*, *Mladen Draga Nika Androva Đurović*, *Katarina Ljuba Petra Nika Paše Ivović*, *Oliver Nika Andrina Šćepanova Ivović* itd.). Slična je pojava zabilježena i u Klisu (primjerice, *Špiro Stipin Špira Stipina Pleština*). Na usmenome podatku za Klis zahvaljujem Ivani Kurtović Budja.

⁶² Zapisani su i prezimski likovi *Đindîn* i *Đindînović*.

⁶³ Potvrda u rječniku potječe iz Boke kotorske.

nastala od naziva za životinje i dijelove životinjskoga tijela, a biljnim su nazivima motivirana prezimena *Fâžo* (< *fažol* ‘grah’), *Mošköv* (< *moškov*⁶⁴ ‘graholika, *Lathyrus ochrus*’; Arj 7: 22), *Râste* (< **Hraste* < *hrast*) i *Sälatic* (< *salata*). Nazivi su se mitoloških i nadnaravnih bića odrazili u prezimenima *Bäük* (< *bauk* ‘prikaza, sablast’), *Šestokrîlović* (šest krila nose serafini) i *Zmâjević* (< *zmaj*), a prehrambenih proizvoda u prezimenima *Këlava* (< *kelava* ‘slani ovčji sir u mješini’; Nosić 1998: 205), *Škanâta* (< *škanata* ‘dvopek’; usp. *škanjata* u Blatu na Korčuli; Milat Panža 205: 420) i *Žmîrić* (< *žmire* ‘čvarci’; Arj 23: 464), predmeta iz kućanstva i svakodnevne uporabe u prezimenima *Biláfer* (< *bilav* ‘bilan, pojas koji veže konjsku uzdu za prsa konja, tako da konj ne može suviše dizati glavu i propinjati se’ < tur. *bilan*; Škaljić 1966: 142), *Bõtica* (< *bota* ‘bočica, bačvica’; RSKNJ 2: 79), *Čizmaj* (< *čizma*), *Pinjätic* (< *pinjata* ‘vrsta posude’ < mlet. *pegnata*; Boerio 1862: 509) i *Vretenčić* (< *vreteno*), a naziva vjetra u prezimenu *Garbîn* (< *garbin* ‘vrsta jugozapadnoga vjetra’). U nadimačkim se prezimenima ujedno zrcali društveni položaj prvotnih nositelja (*Bëskuća* < *beskuća* ‘beskućnik’, *Palängic* < *palanga/palanka* ‘gradić ili utvrda u provinciji’; Arj 9: 583), možda i *Tëskera* < *teskera* ‘dokument, isprava’ < tur. *tezkerë*), utjecaj na okolinu (*Ogürlic* < *ogurlija* ‘srećonoša’; RSKNJ 16: 673) i mjesto stanovanja (*Blizikuća*). Nadimačkoga je postanja prezime *Ciko*, koje se može povezati ili s pridjevom *cikast* ‘koji ima bijele pramenove’ ili s imenom krave *Cika*⁶⁵ (< *cika* ‘sisu’; Čilaš Šimpraga i Horvat 2014: 52), a vjerojatno i *Tägić* (usp. *tagar*⁶⁶ ‘sprava za loženje ognja’ < *tagarčik* ‘vrsta pastirske torbe’ < tur. *tagarçik*; Škaljić 1966: 595).

5.3. Prezimena prema nazivima zanimanja

Nazivima su zanimanja i titulama motivirana prezimena *Alférović* i *Alfirević* (< *alfijer* ‘zastavnik’ < tal. *alfiere*), *Bakalbäšic* (< *bakal* ‘trgovac namirnicama na malo’ + *baša* ‘glavar, starješina’), *Bân*, *Bisküpović* (< *biskup*), *Câr* i *Cärević* (< *car*), *Ercëg* i *Ërcegović* (usp. *herceg* ‘vojvoda’), *Hausmeister* (< njem. *Hausmeister* ‘domar, pazikuća’; izgovara se [*Häusmäjster*]), *Kamenârović* (< *kamenar* ‘obrađivač kamena’), *Kaštelânović* (< *kaštelan* ‘upravitelj tvrđave’), *Klăčević* (usp. *klakar* ‘proizvođač vapna’), *Knéžević* (< *knez*), *Körner* (< dij. njem. *Korner* ‘trgovac žitaricama, upravitelj žitnice’; Familiennamen 2000: 390), *Kövač*, *Kovăčević* i *Kövačić* (< *kovač*), *Krâlĵ*, *Lanceröti* (< *lancerot* ‘lađar’ ili ‘stjegonoša’), *Maslovâr* (< *maslovar* ‘osoba koja proizvodi maslo’⁶⁷), *Mëštrović* (< *meštar* ‘majstor’), *Ödžić* (usp. *hodža* ‘muslimanski svećenik’), *Pëčarić* (< *pećar* ‘pekar’ ili

⁶⁴ U Kotoru se 1217. spominje *Martino Mosche* (Martinović 2011: 588).

⁶⁵ Milica Grković (1977: 321) navodi žensko ime *Cika* koje izvodi od *Smiljka*.

⁶⁶ Apelativ je u tome značenju potvrđen u Arj (17: 945) u krajevima oko Skadarskoga jezera.

⁶⁷ Usp. apelative *maslovara* ‘cicvara’ i ‘mjesto gdje se maslo vari’ (Arj 6: 501). U Grblju je kod pravoslavnoga stanovništva naglasak *Mäslovâr*.

‘proizvođač vapna’), *Ribica* (< *ribič*⁶⁸ ‘ribar’), *Schubert* (< njem. *Schuochwürthe/Schuochworthe/Schüchwarte* ‘postolar’; *Familiennamen* 2000: 600; izgovara se [Šübert]), *Servēnti* (usp. tal. *servente* ‘čuvar’), *Sīndik* (< *sindik* ‘gradski službenik’), *Stānjerić* (< *stanijer* ‘kalajdžija’), *Šāltić* (< *šaltur* ‘krojač’), *Štukānović* (usp. *štukati* ‘kitom popuniti neravnine’) i *Tābadžić* (< *tabadžija* ‘štavljač kože’), a vjerojatno i *Banēli* (prezime je moglo nastati potalijančivanjem prezimena *Ban* ili *Banović*). Prezime *Sānader* dovodi se u vezu s apelativima *senadur* ‘zamjenik kneza’ (usp. *senator*; ERHSJ III: 220) i *sonadur* (usp. *sanadur* i *sonadur* ‘harmonikaš na plesnim večerima tijekom poklada ili na svadbama’ < tal. *sonador*; *Milat Panža* 2015: 379, 395).

5.4. Prezimena prema podrijetlu prvotnih nositelja

Imenom su naselja ili područja motivirana prezimena *Brguljān* (< *Brguli* ‘zaselak na Luštici’), *Cūca* (< *Cuce* ‘područje kod Cetinja’), *Dōbrečić* (< *Dobreci* ‘zaselak u Livarima’), *Verōna* (< *Verona* ‘grad u Italiji’), *Zenīčanin* (< *Zenica*) i *Zgrādić* (< *Zgrade* ‘naselje kod Bara’), imenom pokrajine prezime *Kāraman* (< *Karamanlija* ‘stanovnik pokrajine u središnjoj Turskoj’), a položajem naselja motivirano je prezime *Hōmen* (usp. njem. *Hohmann* ‘osoba koja živi na uzvisini’; *Familiennamen* 2000: 330, 331). Etonimskoga su postanja prezimena *Katelān* (< *Katelan* ‘Katalonac’⁶⁹), *Madžâr* (Mađari su ponegdje na hrvatskome ozemlju smatrani crnomanjastima, a u Drivastu je zabilježeno i prezime *Ungaro*), *Hrvatīn* (narodno se ime Hrvoje u Kotoru spominje u XV. stoljeću, a predstavnik se Spičana na Porti u Carigradu nazivao Hrvat-bašom), *Pūljiz* (< *Puljiz* ‘stanovnik Apulije’) i *Slōvinić* (usp. *Slovinac* ‘Slaven, Hrvat’). Napominjem i da je etnonim *Saracenis* (usp. *Saracen* ‘Arapin’) ušćuvan u antroponimijskoj formuli Andreacija Saracenis.

5.5. Prezimena nepoznata postanja

Prezime *Pōčanić* Anita Mažibradić (2015: 249) dovodi u vezu s talijanskim apelativom *počuo* ‘zdenac’, no vjerojatnije je da je zapisani lik *Pozzani* samo talijanski zapis hrvatskoga prezimena koje bi se možda moglo izvesti od kakva toponima kao što je *Po(d)ce*. Prezime bi se *Sbūtega* možda moglo povezati s glagolom *zbutati* ‘nagurati, strpati; smetati, zbrkati’ (RSKNJ 6: 646), a prezimena *Zāmbelić* i *Zāmbata* dovesti u vezu s apelativom *zamba* ‘vrsta biljega na ušima ovaca i koza

⁶⁸ U matičnim je knjigama zapisan lik *Ribičić* (*Ribicich*).

⁶⁹ U bokeljskim se obiteljskim predajama često spominje španjolsko podrijetlo, što je vjerojatno odrazom pogibije pripadnika španjolskih postrojba tijekom osmanlijske opsade Herceg-Novoga 1539. pod vodstvom Hajrudina Barbarose. Tako Vuksanovići Kokoti drže da potječu iz Córdoba. Na tome podatku i na upućivanju u bokeljske običaje i svakodnevicu zahvaljujem Ilku Vuksanoviću.

ili vrstu rezbarskoga oruđa' (RSKNJ 6: 116). Prezime je *Saulčić* vjerojatno motivirano osobnim imenom (primjerice, *Savin* ili *Saul*).

5.6. Jezično raslojavanje prezimena

Najstarija prezimena Hrvata u Crnoj Gori pripadaju temeljnomu hrvatskom sloju te su uglavnom odrazom narodnih imena i hrvatskih inačica kršćanskih imena, a katkad su se u njima odrazile negdašnje (u prezimenu *Mikulić* odrazilo se inačica osobnoga imena *Nikola* svojstvena čakavskim, jugoistočnim štokavskim te kajkavskim govorima) i suvremene značajke mjesnih govora (provođenje je treće jotacije razvidno u prezimenima *Četković*, *Đedović* i *Šćepčević*, a zamjena glasa *h* u prezimenu *Mijaljević*). Od adstratnih su slojeva najzastupljeniji talijanski i turski, a u manjoj mjeri vlaški, albanski, njemački i češki. Talijanski je adstratni sloj najzastupljeniji u istočnome dijelu Boke kotorske te se ponajviše odrazio u prezimenima nadimačkoga postanja (*Fažo*, *Garbin*, *Gverović*, *Pinjatić*, *Škanata*, *Vizin*), prezimenima tvorenim od naziva zanimanja (*Alferović*, *Alfirović*, *Kaštelanović*, *Lanceroti*, *Serventi*, *Sindik*), ali se djelomično odradio i u prezimenima antroponimskoga postanja (*Francešković*, *Tonsati*) i prezimenima uvjetovanim podrijetlom prvotnih nositelja (*Katelan*, *Verona*). Na barskome je području i u sjeverozapadnoj Boki, koji su bili pod osmanlijskom vlašću, uz romanski supstratni i adstratni sloj znatan utjecaj turskoga jezika na oblikovanje hrvatskih prezimena također ponajviše u skupini prezimena nadimačkoga postanja (*Akrap*, *Ogurlić*, *Palangić*, *Perčin*, *Tafra*, *Teskera*) i među prezimenima tvorenim od naziva zanimanja (*Bakalbašić*, *Odžić*, *Tabadžić*), a zanimljive su i hibridne tvorbe (*Uzunvuković*). Vlaški su (*Đorgal/Jorga*) i albanski (*Lekić*) adstratni sloj u prezimenima zastupljeni rubno, a njemački su (*Hausmeister*, *Hirš*, *Homen*, *Korner*, *Schubert*) i češki (*Kubiček*) adstratni sloj najmlađi.

6. Zaključak

U ovome se radu obrađuju prezimena Hrvata u Crnoj Gori. Prezimena su Hrvata u Crnoj Gori najstarija u toj državi. Postupak je poprezimenjavanja otpočeo u Kotoru i Baru već u XII., a sve je društvene slojeve zahvatio u XIV. i XV. stoljeću. Zbog povijesnih okolnosti razvoj hrvatskih prezimena u Crnoj Gori nije istovjetan. Konačnim padom Herceg-Novoga i Risna 1539. zapadni je dio Boke kotorske na 150 godina odvojen od ostatka Zaljeva, što je dovelo i do velikih promjena u narodnosnome sastavu mjesnoga stanovništva i današnje dijalektne podjele na novoštokavske (kojima govori oko 15 % Hrvata u današnjemu crnogorskom priobalju) i staroštokavske govore. Ipak, područje je od Sutorine kod Herceg-Novoga do Kufina između Petrovca i Sutomora, uz iznimku Grblja, razmjerno jedinstveno te se uz temeljni hrvatski sloj u prezimenskome fondu znatno odrazio i strani,

mletački. Padom Bara pod osmanlijsku vlast 1571. hrvatsko se katoličko stanovništvo počinje postupno iseljavati. Iseljavanje je ubrzano u drugoj polovici XVII. stoljeća nakon neuspješnih mletačkih pokušaja oslobađanja grada od Osmanlija kad su Hrvati prestali biti većinom u samome gradu, ali su većinskim stanovništvom još dva stoljeća ostali u Spiču⁷⁰. Područje je Šestana u barskome zaleđu potpalo pod osmanlijsku vlast još 1479., a s vremenom su Hrvati iz Šestana postali dvojezični (govore hrvatskim i albanskim jezikom). U barskome kraju uz stariju i noviju romanski jezični sloj u prezimenskome fondu bilježimo snažan turski utjecaj. U naseljima su bližim Skadarskomu jezeru prezimena od srednjovjekovlja nastajala pokraćivanjem antroponimijske formule, koja se sastojala od osobnoga imena i pridjeva tvorena od očeva imena (npr. *Marstijepović* ili *Marvučić*). U Boku se kotorsku pak tijekom austrougarske uprave doseljavalo stanovništvo i iz drugih dijelova Habsburške Monarhije. Bez obzira na različite jezične slojeve koji su se odrazili u prezimenima Hrvata u Crnoj Gori, a koja su prežitkom burne i bogate povijesti, ona pripadaju zajedničkoj hrvatskoj imenskoj baštini koja se zapisivala u notarskim knjigama, ali se i u burnim trenutcima čuvala u narodnome pamćenju da bi dočekala trenutke slobode.

⁷⁰ Područje je Spiča, ako oduzmemo vojno osoblje koje je ondje bilo privremeno smješteno, 1910. imalo 1332 stanovnika, od čega 827 (62,09 %) katolika i 505 (37,91 %) pravoslavaca, a mjesta su s katoličkom većinom bila Brca, Đeđinovići, Miljevci, Sutomore, Šušanj i Zankovići. Ni u jednome od tih naselja katolici više nisu većina. Od naselja koja nastanjuju Hrvati katolička je većina ostala samo u Zupcima. Ondje su među 136 popisana stanovnika godine 2011. živjela 103 (75,74 %) katolika.

Literatura

- Aličić, Ahmet S. 1985. *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- Arj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1 – 23. 1880. – 1976. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Boerio, Giuseppe. 1867. *Dizionario dell dialetto veneziano*. Venecija: G. Cecchini.
- Babić, Vanda. 2019. *Boka kotorska: zaljev svetaca i hrvatske kulture*. Zagreb: Jutarnji list.
- Bego-Urban, Melita. 2010. *Škrinja uspomena*. Čibača: Humanitarno društvo Župe dubrovačke.
- Blechová Čelebić, Lenka. 2007. Vjerska slika Boke kotorske početkom XVI. vijeka. *Croatica Christiana periodica*, 60, Zagreb, 59–74.
- Čilaš Šimpraga, Ankica; Horvat, Joža. 2014. Iz hrvatske zoonimije: imenovanje krava. *Folia onomastica Croatica*, 23, Zagreb, 39–75.
- Čilaš Šimpraga, Ankica; Ivšić Majić, Dubravka; Vidović, Domagoj. 2018. *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Čoralić, Lovorka. 1996. Iz prošlosti Paštrovića. *Historijski zbornik*, 49, Zagreb, 137–159.
- Čoralić, Lovorka. 2000. Iz prošlosti Boke: budvanska zajednica u Mlecima (XV. – XVIII. st.). *Povijesni prilozi*, 19, Zagreb, 125–152.
- Čoralić, Lovorka. 2006a. *Barani u Mlecima: povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*. Zagreb: Hrvatsko građansko društvo Kotor, podružnica Bar.
- Čoralić, Lovorka. 2006b. Iz prošlosti Ulcinjske biskupije i Barske nadbiskupije – tragom gradiva iz mletačkoga državnog arhiva (XVI. stoljeće). *Croatica Christiana periodica*, 157, Zagreb, 65–71.
- Čulić, Gracijela. 2000. Struktura antroponimije Boke kotorske u XIV. i XV. stoljeću. *Onomastica Jugoslavica*, 14, Zagreb, 87–132.
- Čulić, Gracijela. 2014. *Antroponimija Boke kotorske (od prvih pisanih spomenika do kraja XIX vijeka)*. Podgorica – Kotor: Univerzitet Crne Gore – Pomorski fakultet.
- Dabović, Đoko Markov. 2006. *Pleme Šestani: istorijsko-etnografska studija*. Bar: Udruženje građana „Šestani”.
- Đokaj, Đerđ. 1981. Neke karakteristike govora Albanaca u Crnoj Gori i uzajamni uticaji crnogorskih i albanskih govora. *Crnogorski govori: rezultati dosadašnjih ispitivanja i dalji rad na njihovom proučavanju*. Ur. Milović, Jevto J. Titograd: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.
- ERHSJ = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I – IV. Zagreb: JAZU.

- Familiennamen = *Familiennamen: Herkunft und Bedeutung*. 2000. Ur. Kohlheim, Rosa; Kohlheim, Volker. Mannheim: Bibliographisches Institut – F. A. Brockhaus AG.
- Grković, Milica. 1977. *Rečnik ličnih imena kod Srba*. Beograd: Vuk Karadžić.
- Halilović, Senahid. 1996. *Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Jireček, Konstantin. 1892. *Spomenici srpski*, 11. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Jireček, Konstantin. 1962. *Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjeg veka. Zbornik Konstantina Jirečeka*, 2. Beograd: Naučno delo.
- Jovović, Ivan. 2011. Matične knjige primorskih župa Barske dijeceze do kraja 19. vijeka. *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 46–47, Cetinje – Podgorica, 285–326.
- Katušić, Maja. 2013. *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*. Doktorski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Kekez, Stipe. 2013. Nacrt za razvoj imenske formule u Tivtu. *Folia onomastica Croatica*, 22, Zagreb, 69–119.
- Lalošević, Ilija. 2016. Utvrđeni gradovi Boke kotorske iz mletačkog razdoblja. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 58, Zadar, 115–146.
- Lipovac Radulović, Vesna. 2004. *Romanizmi u Crnoj Gori, jugoistočni dio Boke kotorske*. Novi Sad: MBM-plas.
- Lisac, Josip. 1998. Štokavski i torlački idiomi Hrvata. *Hrvatski jezik*. Ur. Lončarić, Mijo. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 195–204.
- Lisac, Josip. 1999. Bokeljski govori u kontekstu cjeline dijasistema. *Dubrovnik*, 10, Dubrovnik, 519–525.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Marković, Savo. 2006. *Studia Antibarensia*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Marković, Savo. 2014. *Stanovništvo srednjovjekovnog Bara*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Martinović, Jovan J. 2010. Kotorske listine (1). *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 44, Cetinje – Podgorica, 279–288.
- Martinović, Jovan J. 2011. Kotorske listine (2). *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 45, Cetinje – Podgorica, 571–600.
- Mayer, Antun. 1951. *Kotorski spomenici : Prva knjiga kotorskih notara, god. 1326-1335*. Monumenta Catarensia, 1. Zagreb – Titograd: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.
- Mažibradić, Anita. 2015. *Tivat kroz stoljeća: mjesto kmetova i gospodara*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

- Milat Panža, Petar. 2015. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Nosić, Milan. 2006. *Prezimana zapadne Hercegovine*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo Rijeka.
- Novakov, Dragana. 2017. *Imena Pomenika manastira Krušedola*. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu – Institut za teološka istraživanja.
- Okuka, Miloš. 2008. *Srpski dijalekti*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta.
- Pešikan, Mitar. 1989. O granici srpskih i arbanaskih govora u XV veku. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 8, Zagreb, 109–113.
- Petrović, Dragoljub. 1981. Radovići. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatsko-srpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Posebna izdanja, knjiga 55. Ur. Ivić, Pavle. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 523–527.
- Rogošić, Andrea. 2016. Osobna imena u Splitu u razdoblju preporodnoga pokreta. *Folia onomastica Croatica*, 25, Zagreb, 143–165.
- RSKNJ = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog govora*, 1. – 19., 1959. – 2014. Beograd: Institut za srpski jezik.
- Skok, Petar. 1928. O simbiozi i nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svijetlu onomastike. *Razprave*, 4, Ljubljana, 1–42.
- Skok, Petar. 1934. *Dolazak Slovena na Mediteran*. Split: Pomorska biblioteka Jadranske straže.
- Skok, Petar. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Šimunović, Petar. 2006. *Hrvatska prezimana*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Škaljić, Abdulah. 1966. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
- Vekarić, Nenad. 2018. *Vlastela grada Dubrovnika: osobna imena*. Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku.
- Vidović, Domagoj. 2007. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Juraj* u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 431–447.
- Vidović, Domagoj. 2009. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Ivan* u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, Zagreb, 347–364.
- Vidović, Domagoj. 2014. *Zažapska onomastika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Vujović, Luka. 1969. Mrkovički dijalekat. *Srpski dijalektološki zbornik*, 19, Beograd, 73–398.

Vulić-Vranković, Sanja. 2011. O govoru Hrvata iz Gornje Lastve. *Spomenica 600. obljetnice crkve Male Gospe u Gornjoj Lastvi (1410. – 2010.)*. Ur. Lupis, Viničije. Gornja Lastva – Zagreb: Župa Male Gospe – Institut „Ivo Pilar”, 113–138.

An Insight into Family Names of Croats in Montenegro

Summary

The paper discusses 310 Croatian family names in the parts of Montenegro in which Croats are indigenous (Boka kotorska, Spič, Bar with the surrounding villages, and Šestani). The first part of the paper, provides dialectological data, pointing out that Croatian dialectological research has not so far included the variants spoken east of Boka kotorska. It also discusses the fact that the variants spoken in the wider Bar area are the only variants which form the Croatian linguistic continuum on the territory which directly borders with the territory where the Albanian language is spoken. Furthermore, the development of a particular anthroponymic formula is analyzed, a formula that has been strongly-influenced by different historical conditions (mainly Turkish conquests, but also the boundaries in present-day Montenegro after the withdrawal of the Turks).

In the central part of the paper, the division of family names is based on their motivation and linguistic origin. Those names are also compared to family names of other nations (members of other South Slavic nations, as well as Albanians) that live in those parts.

Ključne riječi: prezimena, antroponimijska formula, motivacijska razredba, jezično raslojavanje, Hrvati, Crna Gora

Keywords: family names, anthroponymic formula, classification on the basis of motivation, language layers, Croats, Montenegro

